

Góralski, Wojciech

Nauczanie prawa kanonicznego w Seminarium Duchownym w Płocku (1710-2010)

Studia Płockie 38, 45-71

2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Wojciech Góralski

NAUCZANIE PRAWA KANONICZNEGO W SEMINARIUM DUCHOWNYM W PŁOCKU (1710 – 2010)

*Pamięci Profesorów prawa kanonicznego
w plockim seminarium duchownym*

Zawarte w Dekrecie Soboru Trydenckiego *Cum adolescentium aetas* z 8 maja 1563 roku polecenie tworzenia przy katedrach biskupich seminariów duchownych¹, w diecezji plockiej zostało zrealizowane przez biskupa Wojciech Baranowskiego, który w dniu 9 września 1594 roku erygował seminarium duchowne w Pułtusk, powierzając jego prowadzenie miejscowym jezuitom². Gdy jednak z czasem sytuacja ekonomiczna tej instytucji pogorszyła się, tak iż w końcu XVII wieku mogła kształcić zaledwie siedmiu seminarzystów, a jezuici nienajlepiej wywiązywali się z powierzonych im zadań, coraz bardziej dojrzewała myśl, powzięta przez kapitułę katedralną już w czasach biskupa Stanisława Lubieńskiego, twórcy fundacji kolegium psalterzystów oraz szkoły w Płocku (1635 r.), przeniesienia seminarium do Płocka albo powołania w tym mieście do życia drugiego seminarium diecezjalnego. Zamyśl ten, znajdując pełne poparcie biskupa Andrzeja Chryzostoma Załuskiego oraz jego synodu z 1698 roku, został urzeczywistniony przez jego następcę (i brata), biskupa Ludwika Bartłomieja Załuskiego, który – na podstawie fundacji majątnego, wywodzącego się z diecezji plockiej sufragana chełmińskiego, Seweryna Kazimierza Szczuki – w dniu 6 maja 1710 roku dokonał formalnej erekcji seminarium duchownego w Płocku; dwa lata później powierzył jego prowadzenie misjonarzom św. Wincentego à Paulo, których zastąpili w 1865 roku księża diecezjalni³.

Nowo powstałe seminarium rozpoczęło swoją działalność dopiero w 1717 roku, po ratyfikowaniu (24 stycznia tegoż roku w Paryżu) aktu erekcyjnego przez genera-

¹ Conc. Trid., sess. 23, cap. 18 de ref.

² W. Góralski, Szkic do dziejów seminariów duchownych diecezji plockiej (1594-1994), „Studia Płockie” 22 (2004), s. 30.

³ F. Kacprzycki, Założenie Seminarium Duchownego w Płocku, „Studia Płockie” 2 (1974), s. 144-153.

ła misjonarzy Jana Bonet. Aż do reformy dokonanej przez biskupa Michała Jerzego Poniatowskiego z 1774 roku seminarium nie osiągnęło nigdy liczby 12. alumnów, którą określił dopiero biskup Andrzej Stanisław Kostka Załuski w 1733 roku⁴.

Za pomieszczenia służyły seminarium płockiemu: kuria kanonicka Stanisława Spinka przy Rynku Kanonicznym, stary dom Łubieńskiego i nowy dom wzniesiony przez misjonarzy; obiekty te mieściły się poza zamkiem i fosą – w miejscu, w którym obecnie stoi kamienica zwana domem „pod Trąbami”. Po niemal 70. latach przeniosło się do uwolnionego przez benedyktynów opactwa i zamku płockiego, w pobliżu katedry. Gdy w latach 1864-1865 biskup Wincenty Teofil Popiel przeniósł seminarium pułtuskie do Płocka (odtąd istnieje jedno seminarium duchowne), co spowodowało znaczne zwiększenie stanu liczebnego tak profesorów, jak i kleryków, a władze rządowe przejęły gmach pobenedyktynski i przylegający doń dom misjonarzy, seminarium płockie przeniesiono do opuszczonych – po kasacie reformatów oraz wywiezieniu ich do Włocławka – i przystosowanych do potrzeb seminarium pomieszczeń ich płockiego klasztoru (seminarium mieści się tutaj do dziś); przebudowano je w latach 1876-1883, a następnie, w latach 1914-1916 i 1924-1929 wzniesiono, z inicjatywy biskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego, nowe gmachy⁵.

Gdy chodzi o nauczanie prawa kanonicznego w seminarium płockim, to w poszczególnych okresach jego funkcjonowania przebiegało ono podobnie jak w seminariach innych diecezji polskich. W trzechsetletnich dziejach wymienionej instytucji płockiej można wyodrębnić dwa podstawowe okresy: 1) 1717-1865 (seminarium prowadzone przez misjonarzy); 2) od 1865 (seminarium prowadzone przez księży diecezjalnych). W jednym i w drugim okresie nietrudno dostrzec rysujące się wyraźnie podokresy. Tak więc okres pierwszy obejmuje najpierw lata 1717-1774 (do reformy biskupa Michała Jerzego Poniatowskiego), a następnie lata 1774-1865 (po reformie). Natomiast w okresie drugim należy wyróżnić trzy fazy: lata 1865-1918 (do wejścia w życie KPK z 1917 roku); lata 1918-1945; od 1945 roku.

1. Okres prowadzenia seminarium duchownego przez księży misjonarzy (1717-1865)

1.1. Lata 1717-1774

Podobnie, jak w innych diecezjach, tak również w diecezji płockiej, nauczanie prawa kanonicznego odbywało się początkowo w prowadzonej przez prałata

⁴ Constitutiones et decreta Synodi Dioecesaenae Plocensis sub Illustrissimo Excellentissimo Reverendissimo Domino D. Andrea Stanislao Kostka in Załuskie Załuski [...] Pultoviae Anno Domini MDCCXXXIII, Die 4 Augusti celebratae [...], Varsaviae [...] Anno D. 1775, s. 93; T. Kozłowski, Synod płocki z 1733 roku. Studium historyczno-prawne, Lublin-Płock 1995 (mps w Bibl. KUL), s. 239; M. M. Grzybowski, Z dziejów seminarium płockiego (1710-1939), „Studia Płockie” 22 (1994), s. 47; Góralski, jw., s. 33; Por. W. Muller, Diecezja płocka od drugiej połowy XVI wieku do rozbiorów, „Studia Płockie” 3 (1975), s. 193-194.

⁵ Grzybowski, jw., s. 50-51.

– scholastyka kapituły płockiej szkole katedralnej, w które sposobili się kandydaci do stanu duchownego. Na nauczycielu teologii ciążył obowiązek przekazywania uczniom niezbędnych wiadomości z dziedziny teologii, a więc również z zakresu prawa kanonicznego. To ostatnie bowiem traktowano jako wnioski praktyczne płynące z rozstrząsania zagadnień teologicznych. Program szkół katedralnych obejmował m.in. elementy tegoż prawa. Z prawem kanonicznym, jako odrębnym przedmiotem, zapoznawali się również uczniowie kolegiów jezuickich sposobiący się do stanu duchownego w seminariach prowadzonych przez jezuitów. Wydany w 1711 roku przez Adriana Miaskowskiego plan wykładów prowadzonych w tych placówkach wskazuje, iż w ciągu ośmiu lat studiów nauczano na każdym roku także prawa kanonicznego⁶. Ośrodkami nauki tej dyscypliny, wyodrębnionej z teologii za sprawą Gracjana, twórcy Dekretu (ok. 1140 r.), stały się następnie uniwersytety⁷.

Gdy zaczęły powstawać seminaria duchowne, tu również przyszli duchowni zapoznawali się z instytucjami kanonicznymi, przy czym wiedzę z tego zakresu przekazywano początkowo w ramach teologii, zazwyczaj razem z teologia moralną i historią Kościoła. Dopiero nieco później prawo kanoniczne stało się odrębnym przedmiotem nauczania seminaryjnego. Nauczanie tej dyscypliny w seminariach polskich realizowano przede wszystkim pod kątem przyszłej posługi duszpasterskiej seminarzystów, czyniono to jednak w niewielkiej mierze, a to z uwagi na dość krótko trwającą (na ogół dwa lata) formację do święceń⁸. Od reguły tej nie odchodziło i seminarium płockie, skoro jego założyciel, biskup Ludwik Bartłomiej Załuski w 1719 roku poleca, by każdy alumn przebywał w murach tej szkoły przynajmniej przez dwa lata, o ile biskup nie udzieli od tego wymogu dyspensy⁹.

W nowo utworzonym seminarium kształciło się początkowo czterech kleryków, prowadzonych przez 2-3 misjonarzy; pierwszym prefektem (rektorem)¹⁰ tej szkoły został ks. Jakub Trochon, Francuz, przybyły do Polski w 1711 roku, pełniąc swój urząd od 1717 do 1725 roku, a następnie w latach 1732-1735 (w latach 1825-1732 rektorem był ks. Piotr Wincenty Potyrański). Kolejnymi rektorami byli: ks. Szymon Szydelski (1735-1741), ks. Antoni Pawlikowski (1741-1745),

⁶ A. Petrani, *Nauka prawa kanonicznego w Polsce w XVIII i XIX wieku*, Lublin 1961, s. 51.

⁷ Zob. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 1: *Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, Olsztyn 1985, s. 44-49 i 57-64.

⁸ J. Gręźlikowski, *Dyskusje nad nauczaniem prawa kanonicznego w seminariach duchownych w Polsce okresu międzywojennego*, w: *Finis legis Christus*. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu profesorowi Wojciechowi Góralskiemu z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin, pod red. J. Wrońskiego i J. Krajczyńskiego, Warszawa 2009, s. 423-424.

⁹ Petrani, *iw.*, s. 40-42.

¹⁰ Żaden z misjonarzy prowadzących seminarium nie miał tytułu rektora – był nim ordynariusz diecezji. Przełożony domu miał tytuł dyrektora lub prefekta, a wszystkie ważniejsze sprawy obowiązyany był uzgadniać z ordynariuszem. Zob. J. Dukała, *Szkoła księży misjonarzy*, w: *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. 2: *Od odrodzenia do oświecenia*, cz. 2: *Teologia neoscholastyczna i jej rozwój w akademiach i szkołach zakonnych*, Lublin 1975, s. 111.

ks. Kazimierz Wołowski (1745-1747), ks. Franciszek Rzepny (1747-1759), ks. Ignacy Kotarski (1759-1762), ks. Tomasz Dumański (1762-1772), ks. Filip Sykora (1773-1776)¹¹.

Powierzenie prowadzenia seminarium przez cieszących się poparciem Stolicy Apostolskiej misjonarzy¹², powszechne w Polsce, oznaczało akceptowanie przez biskupa płockiego profilu, treści i metody kształcenia przyszłych duszpasterzy. Przynosiąc do przyszłych funkcji przede wszystkim kler parafialny, misjonarze nastawiali się więc bardziej na praktyczne przygotowanie duszpasterskie, niż na umiejętność teoretycznego dyskursu teologicznego, taki zaś profil nauczania całkowicie odpowiadał oczekiwaniom diecezji. W formacji seminaryjnej kładł poza tym nacisk na duchowość kandydatów do święceń, a tym samym na rzetelność w pracy i posłuszeństwo wobec rządcy diecezji. Przybywając zazwyczaj z Francji, gdzie seminaria przeżywały swój rozkwit, misjonarze dysponowali odpowiednim doświadczeniem, a także umiejętnością dostosowania metod swojej pracy do warunków i potrzeb lokalnych¹³.

Program studiów seminaryjnych, nakreślony generalnie przez Sobór Trydencki¹⁴, misjonarze dostosowywali do miejscowych warunków, a więc do poziomu wykształcenia kandydatów, potrzeb duszpasterskich diecezji oraz wskazań biskupa i postulatów kapituły. W braku danych źródłowych dotyczących seminarium płockiego, uciekając się do analogii m.in. w stosunku do seminarium krakowskiego (dane z 1682 roku) można przyjąć, że i w Płocku prowadzono najprawdopodobniej dwie półtoragodzinne lekcje przez cztery dni w tygodniu. Główny akcent stawiano tutaj na teologię moralną oraz umiejętność udzielania sakramentów. Treścią wykładów były zagadnienia wymienionej dyscypliny teologicznej (*casus conscientiae*), a także teologii pastoralnej (wraz z przygotowaniem do katechizacji i głoszenia kazań) oraz sakramentologii. Lekcje dogmatyki prowadzone były przez 45 minut (od 13,15) na przemian z lekcją rubryk i rytuału. Z kolei lekcje śpiewu (uwzględniające teorię i praktykę) prowadzono codziennie w godzinach popołudniowych. W soboty, wolne od wykładów, miało miejsce powtarzanie materiału omawianego w ciągu tygodnia. Szczegółowy rozkład zajęć przygotowywał prefekt¹⁵.

Na studium prywatne przeznaczano codziennie około 3 i pół godziny, nie licząc bezpośredniego, trwającego godzinę, przygotowania do wykładów. Seminarzyści mogli wówczas oddawać się lekturze książek polecanych przez profesorów

¹¹ A. J. Nowowiejski, Płock. Monografia historyczna, Płock 1930, s. 470; Grzybowski, jw., s. 55-56.

¹² Papież Innocenty XI, w liście skierowanym do opata w Paradyżu Seweryna Kazimierza Szczuki, polecał misjonarzy do prowadzenia seminariów. Zob. J. Dukała, jw., s. 109.

¹³ Tamże, s. 109-110.

¹⁴ Pierwszy stopień studiów miał obejmować lekcje gramatyki, śpiewu, kalendarza liturgicznego oraz innych pożytecznych przedmiotów, stopień drugi zaś studium Pisma świętego, ksiąg kościelnych, homilii świętych oraz sposobu sprawowania sakramentów, zwłaszcza sakramentu pokuty, a także miał zaznajomić seminarzystę z całością obrzędów i ceremonii. Zob. Conc. Trid., sess. 23, cap. 18 de ref.

¹⁵ Dukała, jw., s. 126.

na wykładach lub dowolnie wybranych. Zarówno podczas zajęć szkolnych, jak i poza nimi posługiwano się łąciną¹⁶.

Tego rodzaju program studiów, realizowany generalnie we wszystkich seminariach duchownych kierowanych przez misjonarzy, obowiązywał do lat osiemdziesiątych XVIII wieku, w Płocku do 1774. Program ten pozostawał w ścisłym związku z ogólną strukturą szkolnictwa w Polsce. Seminarzyści byli uprzednio wychowankami kolegów jezuickich lub szkół pijarskich, które wystarczająco dobrze przygotowywały w zakresie filozofii i teologii, co umożliwiało seminariom uzupełnianie wiedzy teologicznej alumnów i praktyczne przysposobienie ich do duszpasterstwa parafialnego.

W oparciu o realizowany w seminariach misjonarskich program studiów należy przyjąć, że w seminarium płockim prawo kanoniczne uwzględniano początkowo w wykładach teologii moralnej. Wykłady te obejmowały m.in. takie zagadnienia, jak: cenzury, trybunały i kongregacje rzymskie, proces sporny i karny. Zapoznawano też słuchaczy ze zbiorami różnorodnych formularzy, jak również z elementami prawa polskiego (*ius Regni*). Z tego też względu ks. Piotr Jacek Śliwicki, wizytator misjonarzy w latach 1739-1774, wnosząc poprawki do powszechnie używanego podręcznika teologii (dogmatycznej i moralnej) *Institutiones theologicae* (wydanego w pięciu tomach w Paryżu w 1744 r.) autorstwa Piotra Colleta (zm. 1770), wprowadził doń sporo wiadomości z zakresu prawa kanonicznego i prawa polskiego. Poprawiony w ten sposób i uzupełniony podręcznik wymieniony wizytator wydał na użytek seminariów polskich w 1765 roku w Chełmnie¹⁷. Należy dodać, że wiązanie w XVIII stuleciu prawa kanonicznego z teologią moralną stanowiło wyraz częstego postrzegania teologii moralnej jako dyscypliny teologiczno-prawnej.

Synod płocki biskupa Andrzeja Stanisława Kostki Załuskiego z 1733 roku nakłada na profesorów seminariów – pułtuskiego i płockiego – obowiązek uwzględniania w programie kształcenia alumnów teologii dogmatycznej (obrona wiary przed heretykami) i teologii moralnej (*casus conscientiae*), podstaw z zakresu kaznodziejstwa i sakramentologii, a także nauki śpiewu chóralnego, ceremonii kościelnych i rubryk (sprawowania sakramentów)¹⁸. Niewątpliwie więc i w płockim seminarium kandydaci do święceń otrzymywali podstawowe wiadomości z prawa kanonicznego – w ramach studium teologii moralnej i rubryk.

1.2. Lata 1774-1865

Nie tylko w dziejach nauczania prawa kanonicznego w płockim seminarium, ale i w dziejach samego seminarium rozpoczął się nowy okres, gdy biskupem płoc-

¹⁶ Tamże.

¹⁷ P. J. Śliwicki, *Institutiones theologicae quas ad usum seminariorum e fusioribus suis praelectionibus contraxit Petrus Collet, presbyter Congregationis Missionis, Sacrae Theologiae Professor et in Sorbona Doctor, Tomi I-IV. Post quintam Parisiensem editionem prima Culmae in Prussia 1765*; Zob. także Petrani, jw., s. 51; Dukała, jw., s. 141.

¹⁸ *Constitutiones et decreta*, jw., s. 93; Kozłowski, jw., s. 239; Nowowiejski, jw., s. 461.

kim został Michał Jerzy Poniatowski (1773-1785), dla którego sprawy dotyczące kleru diecezjalnego zajmowały ważne miejsce w jego programie organizacyjnym i duszpasterskim. W okresie tym, w którym nadal seminarium prowadzą misjonarze, jego rektorami byli: ks. Teodor Łosacki (1776-1781 oraz w latach 1786-1793), ks. Wojciech Przemkowski (1781-1786), ks. Szymon Smulski (1793-1800), ks. Walenty Adamaszczyński (1800-1805), ks. Kazimierz Waśniewski (1805-1811), ks. Franciszek Smarzewski (1811-1821), ks. Mateusz Gorzkiewicz (1821-1829), ks. Grzegorz Soczkiewicz (1829-1834), ks. Marcin Perkowski (1834-1835), ks. Adam Drągowski (1835-1839), ks. Tomasz Koniecki (1839-1851), ks. Jan Bóbr (1851-1853), ks. Alojzy Puławski (1853-1856) i ks. Józef Orzechowski (1856-1865)¹⁹.

Znaczące zmiany w seminarium plockim, jakich dokonał nowy biskup, Poniatowski, podyktowane były szczególną troską światłego rządcy diecezji (liczącej ponad 300 parafii) o właściwy poziom wykształcenia przyszłych duszpasterzy. Nic też dziwnego, że już w dniu 30 września 1774 roku wydał nowy program nauczania oraz regulamin dla obydwu seminariów diecezjalnych²⁰. Podjęta na szeroką skalę reforma stała się koniecznością, a to w związku z kasatą jezuitów, sekularyzacją szkół pijarskich oraz szerzącymi się prądami umysłowymi oświecenia.

Przedłużając – jako pierwszy w Polsce – okres studiów seminaryjnych z dwóch do trzech lat, Poniatowski ustanowił nowy podział przedmiotów i przeznaczonych na ich realizację godzin. Tak więc oddzielił teologię dogmatyczną od teologii moralnej, a ponadto wprowadził nowe przedmioty: egzegezę Pisma Świętego, historię kościelną i prawo kanoniczne. Polecił jednocześnie nauczać przedmiotów świeckich, takich jak arytmetyka, geometria czy geografia; zalecił przy tym przekazywanie seminarzystom podstawowych wiadomości z zakresu mechaniki i architektury. Nowy program przewidywał tygodniowo 24 godziny wykładów²¹.

Prawo kanoniczne zostało zatem wyodrębnione z teologii, stając się samodzielnym przedmiotem. Co więcej, wśród wykładanych w seminarium nauk kościelnych ordynariusz diecezji pierwsze miejsce przyznał – obok teologii – właśnie *ius canonicum*²². Odtąd dyscyplina ta musiała być wykładana z Dekretalów Grzegorza IX w następującym porządku: w pierwszym roku studiów należało omówić całą księgę pierwszą (*Iudex*) oraz 16 tytułów księgi drugiej (*Iudicium*); w roku drugim dalszy ciąg księgi drugiej (od tytułu 17) oraz całą księgę trzecią (*Clerus*); w roku trzecim księgę czwartą (*Connubia*) i piątą (*Crimen*). Na każdym roku obowiązywał wymiar dwóch godzin tygodniowo²³.

¹⁹ Nowowiejski, jw., s. 470-471; Grzybowski, Z dziejów seminarium plockiego, jw., s. 56.

²⁰ *Ordinatio et Regula pro Seminariis Dioecesis Plocensis*, w: Rozrządzenia i pisma pasterskie za rządów J. O. Księcia Imci Michała Jerzego Poniatowskiego biskupa plockiego etc. do diecezji plockiej wydane, t. 1, wyd. ks. W. Wargawski, Warszawa 1785, s. 69-121.

²¹ M. M. Grzybowski, Kościelna działalność Michała Jerzego Poniatowskiego biskupa plockiego 1773-1785, w: Studia z historii Kościoła w Polsce, t. 7, pod red. H. E. Wyczawskiego, Warszawa 1983, s. 137.

²² Tamże, s. 138.

²³ *Ordinatio et Regula*, jw., s. 107-108.

Określając tak rozłożony na wszystkie trzy lata studiów materiał, biskup wskazał jednocześnie na podręczniki, jakimi należało posługiwać się w wykładzie prawa kanonicznego. Tak więc podstawową pomocą miało być oparte na metodzie praktycznej (kazuistycznej) dwuczęściowe dzieło niemieckiego autora Wita Pichlera (zm. 1736), jezuita, profesora prawa kanonicznego kolejno w Augsburgu, Dilingen, Ingolstadium²⁴: *Summa jurisprudentiae sacrae universae, seu Jus Canonicum secundum quinque Decretalium Gregorii Papae IX libros explicatum* (część pierwsza)²⁵ oraz *Jus canonicum practice explicatum seu decisiones casuum ad singulos Decretalium Gregorii Papae IX titulos et ad consuetum referendi modum accomodatae* (część druga)²⁶. Jako autorów uzupełniających rządca diecezji polecał: Z. B. Van Espena (zm. 1728), belgijskiego profesora prawa kanonicznego w Lowanium²⁷, A. Reiffenstuela (zm. 1703), znakomitego moralistę i kanonistę niemieckiego z zakonu braci mniejszych reformowanych²⁸, L. Ferrariego (zm. 1763), franciszkanina włoskiego²⁹ oraz U. Giraldiego (zm. 1775), rzymskiego prowincjała pijarów³⁰. Gdy chodzi o tego ostatniego, biskup Poniatowski wymienia jego prace, określając ją jako *Collatio antiquorum Decretalium cum Posterioribus Constitutionibus ad Benedictum XIV inclusive*³¹. Zalecając to dzieło biskup płocki dodał, iż w korzystaniu z niego w wykładach należy odwoływać się również – we właściwych miejscach – do orzeczeń Św. Kongregacji Kardynałów Tłumaczy

²⁴ Zob. Petrani, jw., s. 54-55.

²⁵ Ingolstadii 1723 (i kilka wydań późniejszych). Zob. Petrani, jw., s. 54.

²⁶ Ingolstadii 1728/34 (i kilka wydań późniejszych). Zob. Petrani, jw., s. 54-55.

²⁷ Główne dzieło autora to *Jus ecclesiasticum universum hodiernae disciplinae praesertim Belgii, Galliae, Germaniae et vicinarum provinciarum accomodatum*, tt. 1-2, Lovanii 1700 (albo tt. 1-3, Bruxelis 1710). Zob. Petrani, jw., s. 55.

²⁸ Głównym jego dziełem było: *Jus canonicum universum clara metodo juxta titulos quinque librorum Decretalium in quaestiones distributum solidisque responsionibus et objectionum solutionibus dilucidatum una cum tractatu de regulis iuris*, tt. 1-5, Monachii 1700-1714. Ta znakomita, odznaczająca się szczególną jasnością wykładu, doczekała się 15. wydań. Za najlepsze uważa się *editio cum additionibus Kreisslingeri*, Coloniae 1726 oraz *editio expurgata cura Bolardi*, Venetiis 1763-1778 i 1830-1835. Zob. Petrani, jw., s. 55-56.

²⁹ Autor wysoko cenionego dzieła: *Prompta bibliotheca canonica, juridica, moralis, theologica necnon ascetica, polemica, rubricistica, historica ex constitutionibus pontificiis, conciliis et ss. congregationum decretis collecta*, tt. 1-8, Bononiae 1746. Zob. Petrani, jw., s. 56.

³⁰ Wydał przede wszystkim dzieło pijara R. Maschata (zm. 1747), Czecha, profesora teologii i prawa kanonicznego: *Institutiones canonicae e novissimis pontificum constitutionibus, summaris decretalium omnium correctioribus, ex posteriori iure et concilio tridentino collectae, bullarum ad ejusdem concilii decreta spectantium compendio auctae atque illustratae ab Ubaldo Giraldi a S. Cajetano ex iisdem scholis piis*, tt. 1-2, Romae 1759; in folio Ferrariae 1760; Augustae Vindelicorum 1762; tt. 1-4, Florentiae 1854. Giraldi ogłosił poza tym pracę pt. *Expositio Juris Pontificii juxta recentiore ecclesiae disciplinam in duas partes distributa*, tt. 1-3, Romae 1769. Zawiera ona konstytucje papieskie wydane po Dekretalach Grzegorza IX – do Benedykta XIV włącznie. Zob. Petrani, jw., s. 56.

³¹ *Ordinatio et Regula*, jw., s. 108. Właściwy tytuł tego dzieła został przytoczony w przyp. 29 (*Expositio Juris Pontificii...*).

Soboru Trydenckiego³². W sporządzonym w 1777 roku katalogu biblioteki domu misjonarzy i płockiego seminarium duchownego figuruje podręcznik Pichlera (w dwóch wydaniach)³³.

Należy przypuszczać, że zarówno samo wydzielenie prawa kanonicznego jako odrębnej dyscypliny objętej wykładem seminaryjnym³⁴, jak i szczegółowe dyspozycje dotyczące programu nauczania jej i podręczników rządcą diecezji powziął z inspiracji ks. Krzysztofa Żurawskiego (zm. 1806), wybitnego kanonisty, pracującego w kancelarii biskupiej³⁵.

O doniosłości reformy studiów dokonanej przez Poniatowskiego świadczy fakt, że wprowadzony w życie jego program nauczania seminaryjnego, w tym prawa kanonicznego, przetrwał z pewnymi zmianami, aż do czasów biskupa Michała Nowodworskiego (1889-1906)³⁶.

Okres rządów następcy biskupa Poniatowskiego na stolicy płockiej, Krzysztofa Hilarego Szembeka (1785-1797), zamykający dzieje diecezji w niepodległej Rzeczypospolitej, otwierający jednocześnie nowy rozdział w jej historii, znamionuje kontynuowanie ogólnego kierunku dzieła poprzednika. Na podstawie relacji biskupa Szembeka kierowanej do Rzymu w 1786 roku, w której donosi o swoich staraniach, by wydane przez Poniatowskiego zarządzenia były przestrzegane³⁷, należy sądzić, że i w zakresie nauczania prawa kanonicznego w seminarium płockim (podobnie jak w pułuskim)³⁸ nic się nie zmieniło. Wprowadzane jednak w życie – w latach 1796-1801 – przez zaborcę pruskiego³⁹ rozporządzenia ograniczyły do minimum znaczenie duchowieństwa, a religia katolicka została zepchnięta w państwie protestanckim zaledwie do rangi wyznania przez nie tolerowanego⁴⁰. Ingerencje kamery pruskiej nie ominęły i seminarium płockiego, gdzie o najmniejszych zmianach zarówno programowych, jak i personalnych należało zawiadamiać i czekać na uzyskanie zgody⁴¹.

W tym okresie prawo kanoniczne wykładali profesorowie teologii moralnej i historii Kościoła: Aleksander Klicki (od 1801), Jacek Dobrowolski (od 1802) i Jan Niegardowski (od 1803)⁴².

³² *Ordinatio et Regula*, jw., s. 108.

³³ Archiwum Diecezjalne w Płocku (odtąd: ADP), *Catalogus librorum Congregationis Missionis Domus et Seminarii Plocensis comparatus anno Domini 1777*, bez sygn. poz. 22 i 24.

³⁴ Kolejnym seminarium misjonarskim, w którym wprowadzono nauczanie prawa kanonicznego jako odrębnego przedmiotu, było Seminarium Świętokrzyskie w Warszawie, (od 1787). Zob. Petrani, jw., s. 56.

³⁵ Petrani, jw., s. 56; M. Grzybowski, *Z dziejów seminarium płockiego*, jw., s. 63.

³⁶ Nowowiejski, jw., s. 463.

³⁷ Zob. Muller, jw., s. 213.

³⁸ W seminarium pułuskim biskup K. H. Szembek zwiększył liczbę alumnów do 25. Tamże, s. 213-214.

³⁹ Już po pierwszym rozbiórce Polski (1772) większa część diecezji płockiej znalazła się w zaborze pruskim. Po drugim rozbiórce (1793) w zaborze tym pozostawała niemal cała diecezja.

⁴⁰ Zob. J. Skarbak, *Diecezja płocka w latach 1795-1831*, „*Studia Płockie*” 3 (1975), s. 247-252.

⁴¹ Nowowiejski, jw., s. 463-464.

⁴² ADP. Akta seminarium dotyczące się korespondencji z Kamerą względem przyjmowania do

Nie lepiej działało się w okresie Księstwa Warszawskiego (od 1807), gdy zwiększono zakres wpływu i kontroli państwowej nad duchowieństwem, a aspirantom do stanu duchownego stawiano rozliczne przeszkody. Biskup Tomasz Ostaszewski (1809-1817) zmuszony był dokonywać wielu zabiegów i okazywać wiele zręczności, by proces kształcenia zaledwie ośmiu seminarzystów (w 1810 roku) nie został przerwany. W roku seminaryjnym 1813/14 liczba ta zwiększa się do trzynastu, a w 1818 dochodzi do dwudziestu, utrzymując się na tym poziomie aż do kasaty misjonarzy⁴³.

Trudny okres przeżywało seminarium również w czasach Królestwa Polskiego, mimo że nastąpiła wówczas względna stabilizacja. Gdy chodzi o nauczanie prawa kanonicznego, to traktowanie tej dyscypliny jako odrębnego przedmiotu wykładowego upowszechnia się. Jednocześnie jednak pojawiają się wówczas większe trudności z dotarciem do źródeł *ius canonicum*, co skłaniało tak wykładowców, jak i alumnów do korzystania z podręczników, opierających się na rozbudowanym wykładzie obowiązujących norm prawnych oraz jurysprudenencji administracyjnej i sądowej Kurii Rzymskiej⁴⁴. Wskutek braku dostatecznej ilości kadry nauczającej następowało wśród profesorów zjawisko częstej rotacji wykładanych przedmiotów, co seminarzystom nastroczało trudności w opanowaniu obowiązującego materiału. W 1824 roku w seminarium płockim ks. **Teodor Borysewicz** prowadził wykłady z zakresu aż trzech podstawowych przedmiotów: teologii dogmatycznej, teologii moralnej i prawa kanonicznego. Z kolei w latach 1826-1827 wykłady z tych dyscyplin prowadzili: ks. Wawrzyniec Chmielewski i ks. Wojciech Łopaciński, a w roku 1830 ks. Jan Pniewski wykładał teologię dogmatyczną, teologię pasterską i prawo kanoniczne⁴⁵. Trzy lata później wykładowcami seminarium, a więc i w zakresie prawa kanonicznego byli księża: Franciszek Płoszczyński i Paweł Rakowski⁴⁶.

W tym okresie przysyłano do Płocka wyróżniających się profesorów, którzy zapewne wykładali także prawo kanoniczne. Należeli do nich księża misjonarze: Mateusz Gorzkiewicz, Antoni Nadolski, Jan Bóbr, Andrzej Dorobis, Ignacy Smoleński, Franciszek Orlikowski, Antoni Putiatycki (wydał dwutomowy podręcznik teologii moralnej, z elementami prawa kanonicznego dla przygotowujących się do egzaminów przed święczeniami kapłańskimi i dla kapłanów pracujących w duszpasterstwie), Tadeusz Bojanowski, Adam Łypacewicz, Paweł Pióro, Józef Orzechowski, Marian Olechowski⁴⁷.

Dużym mankamentem w nauczaniu seminaryjnym, również w zakresie prawa kanonicznego, był brak profesorów, którzy byliby specjalistami w danej dziedzi-

seminarium kleryków, święcenia onychże na kapłanów, podawania rocznych tabellonów, sygn. XXX. 1.25, k. 66v, 80v i 86 v.

⁴³ Góralski, jw., s. 35.

⁴⁴ Gręźlikowski, jw., s. 424.

⁴⁵ Petrani, jw., s. 47; Skarbek, jw., s. 272.

⁴⁶ ADP, Lista imienna xx. profesorów i alumnów Seminarium Płockiego. Sporządzona dnia 7 grudnia 1935 r., bez sygn. (brak paginacji).

⁴⁷ Nowowiejski, jw., s. 464; Góralski, jw., s. 35.

nie: każdy mógł wykładać dowolne przedmioty, na zasadzie podziału i rotacji dokonywanych przez samych profesorów⁴⁸.

W 1821 roku biskupi oraz inni duchowni, którzy wchodzili w skład Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, opracowali nowy plan zajęć w seminariach duchownych, który następnie do tych instytucji rozesłano w celu zapoznania się z nim przez seminaryjnych profesorów. W odniesieniu do prawa kanonicznego projekt ten wskazywał kilku autorów: J. J. Nep. Pehema (*Praelectiones in ius Ecclesiasticum universum*, Viennae 1791), G. A. Gamsbajera (*Jus Ecclesiasticum in usum praelectionum*, Heidelbergae 1815), T. Ostrowskiego, pijara (*Dzieje i prawa Kościoła Polskiego*, tt. 1-3, Warszawa 1793; wydanie drugie Poznań 1846/47). Poczynione przez profesorów różnych seminariów krytyczne uwagi do projektu (krytyce poddano m.in. podręcznik Pehema, jako zawierający błędy protestanckie w wykładzie nauki o małżeństwie) przesłano następnie biskupom, po czym plan ten nie został spełniony⁴⁹.

Ustosunkowany krytycznie do projektu Komisji Rządowej ks. M. Szymonowicz (zm. 1826), wizytator warszawski misjonarzy, radził, by w miejsce autorów nieznanych lub niebezpiecznych (zaliczał do nich także Pehema) korzystać w seminariach z dzieł znanych i pewnych, a przy tym łatwo dla seminarzystów dostępnych (G. V. Graviny, D. Cavallariiego lub M. Pełki). W planie zaś wykładów prowadzonych w 1821 roku w seminarium św. Krzyża prawo kanoniczne prowadzone było na trzecim (ostatnim roku studiów) pięć razy w tygodniu (projekt Komisji Rządowej przewidywał jedynie 3 godziny w tygodniu)⁵⁰. W wymienionym roku misjonarze św. Krzyża dokonali przedruku polecanego, niezbyt obszernego, lecz cieszącego się dużym uznaniem podręcznika Graviny *Institutiones Canonicae Jani Vincentii Gravinae, J. C. C. Cleri Poloni et Seminariorum commodo, novissime reimpressae*, 1821, Varsaviae as S. Crucem. W 1843 roku podręcznik ten został przedrukowany, przy czym opuszczono w nim Synopsis J. Doujata (*Doviatus*), natomiast dodano przygotowany przez ks. P. Rzymkiego, profesora w seminarium świętokrzyskim, *Appendix de jure Ecclesiae Polonae*. Z rekomendacji specjalnego Komitetu, powołanego w 1836 roku przez Radę Wychowania Publicznego, we wszystkich seminariach duchownych miał obowiązywać podręcznik Graviny, łącznie z księgą uchwał Soboru Trydenckiego. Z raportu tegoż Komitetu wynika, że w seminarium plockim, podobnie jak w sandomierskim, używano właśnie podręcznika Graviny⁵¹.

W trzy lata później, a więc w 1839 roku, za biskupa Franciszka Pawłowskiego (1836-1852), mimo piętrzących się w diecezji trudności, okres kształcenia seminaryjnego przedłużono z trzech do czterech lat. Natomiast w roku 1860, gdy rządy w diecezji sprawował prałat Tomasz Myśliński (1852-1853), obowiązywały już

⁴⁸ Zob. Petrani, jw., s. 48-49.

⁴⁹ Tamże, s. 100-102.

⁵⁰ Tamże, s. 102-103; W. Wójcik, Nauczenie prawa kanonicznego w seminarium duchownym w Sandomierzu (1820-1970), „Prawo Kanoniczne” 15 (1972), nr 3-4, s. 103-105.

⁵¹ Petrani, jw., s. 106.

pięcioletnie studia seminaryjne⁵². Pierwszy rok stanowił wydział przygotowawczy, drugi i trzeci – wydział filozoficzny, czwarty zaś i piąty – wydział teologiczny. Prawo kanoniczne wykładano wówczas na wydziale teologicznym – w wymiarze czterech godzin tygodniowo⁵³.

2. Okres prowadzenia seminarium duchownego przez księży diecezjalnych (od 1865)

2.1. Lata 1865-1918

Nowy okres w dziejach seminarium płockiego rozpoczął się za biskupa Wincentego Teofila Popiela (1863-1875), kiedy to w 1865 roku doszło do przeniesienia seminarium pułtuskiego do Płocka i połączenia obydwu seminariów. Wymieniony rządcą diecezji, głęboko zatroskany o seminarium, po przeniesieniu jego siedziby do przerobionego klasztoru poreformackiego, powierzył prowadzenie tej placówki księżom diecezjalnym. Pierwszym jej rektorem został ks. Franciszek Grabowski (1865-1867), a kolejnymi byli: ks. Gracjan Rzewuski (1867-1874), ks. Ignacy Smoleński (1874-1877), ks. Kazimierz Weloński (1877-1901), ks. Antoni Julian Nowowiejski (1901-1908), ks. Adolf Szelażek (1908-1918)⁵⁴.

W tym okresie rośnie liczba alumnów: podczas gdy w 1864 jest ich zaledwie szesnastu, to w 1873 jest ich już trzydziestu siedmiu, a w 1881 – 51. W kolejnych dziesiątkach lat kształci się w seminarium nawet do stu piętnastu (1887-1889) seminarzystów, po czym liczba ta znów maleje⁵⁵. Rośnie także kadra profesorska, licząca w 1880 roku pięć osób, a w 1889 roku siedem, wzrastając niebawem – w 1900 roku – do dziesięciu⁵⁶.

Wraz z rosnącą liczbą seminarzystów i kadry nauczającej oraz rozbudową infrastruktury seminarium na przełomie XIX i XX stulecia podnosił się także poziom nauczania seminaryjnego. Z inicjatywy prałata Wincentego Orzeszkowskiego, ówczesnego administratora diecezji (biskup płocki Wincenty Teofil Popiel przebywał wówczas na zesłaniu w Nowogrodzie Wielkim), w roku 1870 dokonano w seminarium reformy studiów, którą przyjęto podczas sesji profesorów w dniu 15 września tegoż roku⁵⁷.

Po wprowadzeniu w 1895 roku przez biskupa Michała Nowodworskiego (1889-1896) szóstego roku studiów seminaryjnych (odtąd dwa pierwsze lata były

⁵² Góralski, jw., s. 35.

⁵³ Petrani, jw., s. 106-107.

⁵⁴ Nowowiejski, jw., s. 471.

⁵⁵ Tamże, s. 469; Góralski, jw., s. 37; ADP, Księga miesięcznych sesji zgromadzenia profesorów seminarium płockiego (1857-1893), bez sygn., k. 51-62; ADP, Księga wyników egzaminów alumnów seminarium duchownego w Płocku z lat 1878-1908, bez sygn., k. 34-76.

⁵⁶ W. Filipowicz, Duchowieństwo diecezji płockiej w latach 1918-1939, Oberwald-Płock 2003, s. 150.

⁵⁷ ADP, Księga miesięcznych sesji, jw., k. 16.

przeznaczone na uzupełnienie nauk gimnazjalnych), seminarium plockiemu przybierało nowych profesorów, niejednokrotnie wybitnych. W tym też okresie wprowadzono do programu nauczania nowe podręczniki; do nauczania prawa kanonicznego, aż do 1903 roku używano podręcznika kanonisty austriackiego S. Aichnera (zm. 1910): *Compendium juris ecclesiastici cum singulari attentione ad leges particulares vi conventionis XVIII Augusti 1855 cum Sede Apostolica in Imperio Austriaco vigentes. Auctore Simone Aichner, Brixinae et Leontii 1862* (kolejne wydania: 1864, 1870 i 1874 – to ostatnie pod nieco innym tytułem, ponownie w latach: 1884 (bis), 1887, 1890, 1895, 1900, 1905, 1911 i 1915). Swoją popularność podręcznik ten zawdzięczał zarówno praktycznemu (duszpasterskiemu) ujęciu materii, jak i jasnemu w swej treści i formie wykładowi. Nic też dziwnego, że od ok. 1880 roku stał się powszechnie używanym podręcznikiem w seminariach polskich⁵⁸.

Prawo kanoniczne, zaliczone przez biskupa Popiela do przedmiotów głównych⁵⁹, przewidziane nadal na kursach teologicznych (IV, V i VI) po dwie godziny tygodniowo, od 1874 roku wykładał ks. **Wincenty Petrykowski** (1845-1927); rządy diecezją sprawował wówczas ks. Orzeszkowski (1868-1875). Nowy profesor prawa kanonicznego, urodzony w Ciechanowie, wyświęcony na kapłana w roku 1874, ukończył Akademię Duchowną w Petersburgu ze stopniem magistra teologii. Był wizytatorem zakonnym, egzaminatorem posynodalnym, a także administratorem parafii Radzikowo, a potem parafii Różan. Pełnił następnie urząd regensa konsystorza plockiego, wikariusza generalnego, wikariusza kapitulnego oraz proboszcza plockiego. W seminarium wykładał również teologię moralną. Zmarł 21 lipca 1927 roku; został pochowany w Płocku⁶⁰.

Jako wykładowca był bardzo wymagający, choć jednocześnie wyrozumiały. Słynął z drobiazgowego omawiania kazusów. „Wielka sala teologiczna, wspominająca jego uczeń, z tych kazusów nieraz śmiała się serdecznie, a przytem kazus z regułą szedł do głowy i w konfesjonale w późniejszym życiu kapłańskim wielką był pomocą”⁶¹. Profesor ofiarnie wspierał uboższych seminarzystów. Pracę w seminarium kontynuował w okresie kierowania diecezją przez wikariusza kapitulnego – biskupa sufragana Aleksandra Kazimierza Gintowta-Dziewałtowskiego (1875-1883), a następnie przez biskupa Kacpra Borowskiego (1883-1885) oraz wikariusza kapitulnego-biskupa sufragana Henryka Piotra Dołęgę Kossowskiego (1885-1890).

W wykładzie posługiwał się podręcznikiem J. F. Ferrari, **Summa institutionum canonicarum**, tt. 1-2, Genuae 1847 (kolejne wydania: Parisiis-Romae 1869 oraz

⁵⁸ Petrani, jw., s. 79-80 i 119.

⁵⁹ Zob. W. Jezusek, Troska biskupa W. Popiela o seminarium Duchowne 1863-1875, „Miesięcznik Pasterski Płocki” 51 (1966), nr 1-2, s. 44.

⁶⁰ Ks. Wincenty Petrykowski (1845-1927), „Miesięcznik Pasterski Płocki” 22 (1927), nr 8, s. 296-297 i 303; 22 (1927), nr 9, s. 335-336; W. Karpiński, Michał Nowodworski, biskup plocki 1831-1896, Płock 2009, s. 126; S. Wierzbicki, Byli naszymi duszpasterzami. Kapłani Kościoła Plockiego zmarli w latach 1901-2005, Płock 2005, s. 57; P. Lewandowski, Henryk Piotr Dołęga Kossowski, biskup pomocniczy i administrator diecezji plockiej (1884-1890), Płock 2009, s. 253.

tamże 1894), omawiając takie zagadnienia, jak: wikariusze biskupów (wikariusze kapitulni), kapituły kanoniczne i zakonne, przestępstwa i kary kościelne, sakrament małżeństwa, kult Boży, wykonywanie władzy świeckiej i kościelnej, jurysdykcja kościelna, dobra doczesne, źródła prawa kanonicznego, prawo fundamentalne Kościoła, prawo kościelne o osobach nie należących do Kościoła, relacja Kościoła do innych wyznań, świeccy, stan duchowny, święte urzędy i beneficja, urząd nauczycielski Kościoła, ustrój hierarchiczny, papież i wspierający go – patriarchowie, prymasi, metropolici; biskupi i wspierający go duchowni⁶². W roku seminaryjnym 1888/89 profesor korzystał z wymienionego wyżej podręcznika Aichnera⁶³. Z profesury zrezygnował z początkiem roku 1890 (za rządów diecezją biskupa Michała Nowodworskiego), wykładał więc w sumie 16 lat⁶⁴.

Następcą ks. Petrykowskiego został – w 1890 roku, z nominacji biskupa Michała Nowodworskiego – **ks. Piotr Dmochowski** (1865-1941), urodzony w Rosochacie Kościelnym, wyświęcony na kapłana w 1889 roku. Był absolwentem Akademii Duchownej w Petersburgu, gdzie uzyskał stopień kandydata teologii. Pracując bezpośrednio po studiach w seminarium, oprócz prawa kanonicznego, wykładał filozofię; był także ojcem duchownym alumnów. W 1904 roku, z uwagi na stan zdrowia, przeszedł do pracy duszpasterskiej, pełniąc kolejno urząd proboszcza w Szreńsku, Broku, Nasielsku i Porębie n. Bugiem. Po powrocie w 1926 roku ponownie w Płocku, pełnił tutaj funkcję kustosa archiwum kurialnego i spowiednika sióstr zakonnych. Po aresztowaniu 17 lutego 1941 roku i wywiezieniu do obozu niemieckiego w Działdowie, nazajutrz został tam zamordowany⁶⁵. Jako profesor znany był z wysokich wymagań stawianych seminarzystom⁶⁶. Prawo kanoniczne ks. Dmochowski wykładał zaledwie trzy lata (do roku 1893)⁶⁷.

Profesorem prawa kanonicznego w płockim seminarium został następnie – w roku 1893 – **ks. Adolf Piotr Szelażek** (1865-1950), mianowany na to stanowisko przez biskupa Nowodworskiego. Urodzony w Stoczku Łukowskim na Podlasiu, świecenia kapłańskie przyjął w roku 1888. Studiując – po roku pracy wikariuszowskiej w Płocku – w Akademii Duchownej w Petersburgu, otrzymał stopień magistra św. teologii. Poza wykładami prowadzonymi w seminarium duchownym z prawa kanonicznego, ekonomii politycznej i filozofii, pełnił funkcję sekretarza, a następnie kanclerza konsystorza oraz sędziego prosynodalnego. W 1901 roku ogłosił swoje najważniejsze dzieło „Nauki apologetyczne”. W latach 1903-1907 przebywał ponownie w Petersburgu, gdzie pełnił funkcję asesora w Rzymsko-katolickim Kolegium Duchownym, a także profesora prawa kano-

⁶¹ Ks. Wincenty Petrykowski, jw., s. 335.

⁶² Zob. ADP, Księga miesięcznych sesji, jw., k. 50, 53 v, 56 v.

⁶³ Tamże, k. 58 v.

⁶⁴ Lewandowski, jw., k. 254.

⁶⁵ ADP, Księga miesięcznych sesji, jw., k. 61 v.; Zob. także W. Jezusek, Ks. Piotr Dmochowski, prałat archidiakon kapituły katedralnej płockiej, „Miesięcznik Pasterski Płocki” 38 (1949), z. 5-6, s. 207-210.

⁶⁶ Jezusek, jw., s. 208.

⁶⁷ Zob. ADP, Liber sessionum ab anno 1893 [ad annum 1908], bez sygn., k. 1.

nicznego, teologii pastoralnej, filozofii, ascetyki, historii i literatury polskiej, języka polskiego, języka łacińskiego i języka francuskiego w seminarium mohylewskim. W tym czasie uzyskał doktorat z prawa kanonicznego. Powróciwszy do Płocka, kontynuował zajęcia z prawa kanonicznego i socjologii, a w latach 1908-1918 był rektorem seminarium. W 1918 roku został biskupem pomocniczym w Płocku. Podjął wówczas odpowiedzialne funkcje publiczne: jako doradca do spraw kościelnych najpierw przy Radzie Regencyjnej, a potem – jako naczelnik wydziału – w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Z ramienia Episkopatu Polski brał udział w przygotowaniu konkordatu zawartego między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską w 1925 roku. W tymże roku 1925 został biskupem łuckim, wykazując na tym stanowisku dużą aktywność pasterską i organizacyjną. W styczniu 1945 roku, nie chcąc opuścić Łucka, został aresztowany przez władze sowieckie i osadzony w więzieniu w Kijowie. Zwolniony stąd w maju 1946 roku (po interwencji papieża Piusa XII), został deportowany do Polski. Na propozycję biskupa chełmińskiego Kazimierza Kowalskiego zamieszkał w zamku w Bierzgłowie, kontynuując pracę naukową. Tam też zmarł, 9 lutego 1950 roku; został pochowany w Toruniu⁶⁸.

Swoje wykłady ks. Szelażek prowadził w płockim seminarium w ciągu 25. lat – za biskupa Nowodworskiego, a następnie za rządów diecezją prałata Wincentego Petrykowskiego (1896-1901), wikariusza kapitulnego, a następnie za biskupa Jerzego Józefa Elizeusza Szembeka (1901-1903), biskupa Apolinarego Wnukowskiego (1901-1903), prałata Antoniego Juliana Nowowiejskiego (1903-1904), wikariusza kapitulnego, biskupa Apolinarego Wnukowskiego (1904-1908) i biskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego (1908-1941). Na urządzie rektora seminarium i jego profesora pozostawał do 1918 roku, a więc do otrzymania nominacji biskupiej; prawo kanoniczne wykładał przez 25. lat.

Wykłady ks. Szelażka, do których bardzo starannie się przygotowywał, alumni cenili niezwykle wysoko⁶⁹. W 1903 roku profesor odszedł od podręcznika Aichnera, wprowadzając w jego miejsce podręcznik jezuitę holenderskiego J. Laurentiusa (zm. 1927): *Institutiones juris ecclesiastici, quas in usum scholarum scripsit*, Frburgi 1903 (kolejne wydania: 1908, 1914), którym posługiwał się do końca swoich wykładów w seminarium płockim. Był to podręcznik praktyczny i wszechstronny, należąc przed promulgacją Kodeksu Prawa Kanonicznego do najlepszych⁷⁰.

Program nauczania prawa kanonicznego obejmował w owym czasie szereg zagadnień dotyczących ustawodawstwa kościelnego, hierarchii i urzędów kościel-

⁶⁸ Zob. tamże, k. 3-3v; Zob. także M. M. Grzybowski, Adolf Piotr Szelażek. W 45. rocznicę śmierci (1950-1995), „Studia Płockie” 24 (1996), s. 187-193; Karpiński, jw., s. 131-132; H. Seweryniak, A. Redmer, Życie i działalność biskupa Adolfa Piotra Szelażka, „Miesięcznik Pasternski Płocki” 77 (1992), nr 6, s. 373-380.

⁶⁹ Zob. M. M. Grzybowski, Adolf Piotr Szelażek. W 45. rocznicę śmierci (1950-1995), „Studia Płockie” 24 (1996), s. 187-193; Karpiński, jw., s. 131-132.

⁷⁰ Petrani, jw., s. 120.

⁷¹ ADP, Księga miesięcznych sesji, jw., k. 56 v.

nych i sposobu ich obejmowania oraz stosunku Kościoła katolickiego do innych wyznań. W wykładach uwzględniano również historię prawa kościelnego⁷¹.

Warto nadmienić, że gdy w roku 1910 seminarium płockie obchodziło 200. rocznicę swojej erekcji, papież Pius X udzielił tej uczelni przywileju nadawania stopnia bakalaureatu teologii dla wyróżniających się alumnów. O poziomie nauczania w niej na przełomie XIX i XX wieku wymownie też świadczy nazywanie jej mianem „Aten Polskich”⁷².

2. Lata 1918-1945

Odzyskanie w 1918 roku przez Polskę niepodległości, a także wejście w życie promulgowanego rok wcześniej przez papieża Benedykta XV Kodeksu Prawa Kanonicznego rozpoczęło nowy okres w dziejach płockiego seminarium, w tym również w obszarze nauczania prawa kanonicznego. Troska biskupa płockiego Antoniego Juliana Nowowiejskiego (1908-1941), uprzednio długoletniego rektora seminarium, o tę uczelnię sprawiła, że rozwija się ona dynamicznie. Rozbudowie pomieszczeń seminaryjnych towarzyszą przemiany wewnętrzne seminarium oraz wzrost poziomu kształcenia przyszłych duchownych. Przedłużając w 1913 roku kurs przygotowawczy o jeszcze jeden rok (trzeci), a w trzy lata później o kolejny, rządca diecezji usamodzielniał w 1916 roku kursy przygotowawcze, zakładając Niższe Seminarium Duchowne. Od 1924 roku studia w Wyższym Seminarium Duchownym trwały sześć (dwa lata filozofii i cztery lata teologii). Podczas gdy w 1918 roku liczba alumnów wynosiła 34, to dwadzieścia lat później sięgnęła dziewięćdziesięciu dwóch⁷³. Nie bez znaczenia było też uznanie w 1925 roku przez Radę Ministrów płockiego seminarium za uczelnię wyższą⁷⁴.

Wspomniane wejście w życie Kodeksu Prawa Kanonicznego (19 maja 1918 roku), rozpoczynające wręcz nową epokę w historii źródeł prawa kanonicznego, niosło ze sobą nowe zadanie przed nauczającymi tego przedmiotu w seminariach duchownych. Nic też dziwnego, że już wkrótce po ogłoszeniu nowego zbioru, bo 7 sierpnia 1917 roku, ówczesna Kongregacja Seminariów i Uniwersytetów, z polecenia papieża, wydała urzędowe pismo na temat nauczania prawa kanonicznego w oparciu o Kodeks. Wymieniony organ Kurii Rzymskiej domagał się, by nauczający *ius canonicum* dokonywali nie tylko pewnej syntezy, lecz także dokładnej analizy (egzegezy) poszczególnych kanonów kodeksowych. Polecono przy tym wierne zachowanie w wykładzie takiego porządku i kolejności zagadnień, jaki znalazł się w Kodeksie. Zwrócono następnie uwagę na potrzebę zwięzłego omawiania genezy poszczególnych instytucji uregulowanych w nowym prawie. Jako podstawowe źródło i zarazem podręcznik wskazano Kodeks Prawa Kanonicznego⁷⁵.

⁷² Filipowicz, jw., s. 151; Karpiński, jw., s. 159.

⁷³ Filipowicz, jw., s. 152.

⁷⁴ Góralski, jw., s. 37.

⁷⁵ De novo iuris canonici Codice in scholis proponendo, AAS 9 (1917), s. 439; Zob. także W. Wójcik, Wytyczne w nauczaniu prawa kanonicznego kandydatów do kapłaństwa, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 23 (1976), s. 5, s. 11-13.

Nauczanie prawa kanonicznego w seminariach duchownych w Polsce stało się przedmiotem obrad Związku Zakładów Teologicznych (Sekcja Prawno-Kanoniczna), poczynając od pierwszego zjazdu, jaki odbył się w 1921 roku we Włocławku, a kończąc na ósmym, który miał miejsce w 1936 roku w Częstochowie. Zwracano wówczas uwagę na potrzebę przygotowania odpowiednich profesorów *ius canonicum*, debatowano również na temat programu nauczania, podręczników, koordynacji między wykładami prawa kanonicznego a zajęciami z innych przedmiotów, a także na temat seminariów naukowych. Podkreślano rolę Kodeksu Prawa Kanonicznego jako rodzaju podręcznika, natomiast podręczniki *sensu stricto* (jako komentarze do Kodeksu) jedynie zalecano jako pomoc w wykładzie norm kodeksowych. W tym okresie znane były w Polsce przynajmniej dwa podręczniki: ks. Ignacego Grabowskiego: *Prawo kanoniczne według nowego Kodeksu* (Lwów 1921) oraz ks. Franciszka Bączkowicza: *Prawo kanoniczne – podręcznik dla duchowieństwa*, tt. 1-2 (Kraków 1923-1924; a następnie Kraków 1932 i 1957). Apelowano także o uwzględnianie w wykładach prawa partykularnego danej diecezji, zawartego w statutach synodalnych⁷⁶.

W 1918 roku urząd rektora seminarium płockiego przypadł w udziale ks. Piotrowi Bornińskiemu (do 1927), jego zaś następcami zostali: ks. Józef Umiński (1927-1930) i ks. Franciszek Klimkiewicz (1930-1939)⁷⁷.

Wykłady z prawa kanonicznego, z nominacji biskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego, objął w 1918 roku (po mianowaniu ks. Szelażka biskupem pomocniczym) ks. Adam Wiktor Pęski (1867-1930), urodzony w Płocku, wyświęcony na kapłana w 1895 roku. Był wychowankiem Akademii Duchownej w Petersburgu, gdzie otrzymał stopień kandydata św. teologii. Pracę w seminarium rozpoczął w 1902 roku, pełniąc funkcję wicerektora oraz profesora teologii moralnej, historii Kościoła i homiletyki. Był także sekretarzem konsystorza generalnego i redaktorem naczelnym „Miesięcznika Pasterskiego Płockiego”. Pracując od lat w administracji kościelnej, był bardzo dobrym kanonistą-praktykiem. Prawo kanoniczne wykładał bardzo krótko, bo zaledwie rok, tj. do 1919 roku, kiedy to został powołany do pracy kurialnej, w której sprawował odpowiedzialne urzędy. W roku jego profesury wprowadzono do programu nauczania seminarium naukowe z prawa kanonicznego. Zmarł w Płocku, 21 marca 1930 roku i tutaj został pochowany⁷⁸.

Mimo swojej rozległej wiedzy kanonistycznej i ogólnych zdolności, był ks. Pęski wykładowcą przeciętnym. Trzeba jednak pamiętać, że tuż po wejściu w życie Kodeksu Prawa Kanonicznego prowadzenie zajęć z prawa kanonicznego było niełatwe – stanowiło rodzaj poszukiwania odpowiedniej formuły dydaktycznej. Metoda ks. Pęskiego polegała na czytaniu kanonów kodeksowych oraz odnoszeniu ich do źródeł, najczęściej do Dekretu Gracjana. Porównując normy Kodeksu

⁷⁶ Szerzej na ten temat zob. Gręźlikowski, jw., s. 427-443.

⁷⁷ Nowowiejski, jw., s. 471; Grzybowski, *Z dziejów seminarium płockiego*, jw., s. 57.

⁷⁸ W. Góralski, Pęski Adam Wiktor (1867-1930), w: *Polscy kanoniści (wiek XIX-XX)*, cz. 2, pod red. J. R. Bara, Warszawa 1981, s. 108-109.

ze źródłami, profesor wskazywał na zachodzące zależności i różnice, co oznaczało posługiwanie się metodą historyczno-pozytywną. Tę samą metodę stosował kierując seminarium naukowym z zakresu prawa kanonicznego na ostatnim kursie seminaryjnym (jedna godzina w tygodniu). Uczestnicy tego seminarium mieli za zadanie wyszukiwanie źródeł dla określonych instytucji prawnych oraz dla norm zawartych w Kodeksie Prawa Kanonicznego. Tak np. jeden z seminarzystów, stosując tę metodę pracował nad zagadnieniem częstej komunii św., inny znów zajmował się kwestią przeszkody małżeńskiej powinowactwa⁷⁹. Metoda taka wydawała się najbardziej stosowna w okresie wchodzenia w życie nowego zbioru prawa kanonicznego⁸⁰.

Odznaczając się niezwykłą pracowitością, ks. Pęski zostawił po sobie dość pożądaną spuściznę pisarską (125 publikacji)⁸¹.

Następcą ks. Pęskiego w prowadzeniu wykładów z prawa kanonicznego został **ks. Stefan Walczykiewicz** (1886-1940). Urodzony Gostyninie, wyświęcony na kapłana w roku 1912, był absolwentem Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie, gdzie uzyskał stopień doktora św. teologii. W 1913 roku rozpoczął pracę w seminarium płockim, wykładając teologię moralną, teologię pastoralną, etykę, socjologię i psychologię oraz pełniąc – od roku 1918 – funkcję wicerektora. Zajęcia te prowadził do 1928 roku, kiedy to został mianowany biskupem sufraganiem w diecezji łuckiej. Został zamordowany w Łucku, prawdopodobnie w 1940 roku, w nieznanych okolicznościach⁸².

Gdy chodzi o prawo kanoniczne, to formalnie wykłady z tego przedmiotu objął dopiero w 1922 roku⁸³. Z uwagi jednak na brak informacji źródłowych o wykładowcy i wykładach z prawa kanonicznego z lat bezpośrednio następujących po ustąpieniu ks. Pęskiego (1919) można przyjąć, iż w latach 1919-1922 prawo kanoniczne wykładane było razem z teologią moralną, której profesorem był już wtedy ks. Walczykiewicz. Przemawia za tym m.in. wzmianka zawarta w sprawozdaniu składanym z roku seminaryjnego 1918/19, wskazująca na to, że prawo kanoniczne bliskie było przysłęmu biskupowi. Już bowiem wówczas (zajęcia z prawa kanonicznego prowadził jeszcze ks. Pęski) na seminarium ks. Walczykiewicza z teologii moralnej zajmowano się m.in. tematem dotyczącym wpływu nowego prawa kanonicznego na naukę moralną o sakramentach świętych⁸⁴. W sumie zatem prawo kanoniczne wykładał cztery lata: od 1919 do 1923 roku (trzy pierwsze

⁷⁹ Sprawozdanie wicerektora Seminarium ks. Stefana Walczykiewicza na zakończenie roku seminaryjnego, „Miesięcznik Pasterski Płocki” 4 (1919), s. 66.

⁸⁰ W. Góralski, Ks. Adam Wiktor Pęski (1867-1930), „Prawo Kanoniczne” 15 (1972), nr 3-4, s. 303-304.

⁸¹ Zob. tamże, s. 304-310.

⁸² Zob. Filipowicz, jw., s. 155; K. Krasowski, Stefan Walczykiewicz, w: Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej, Słownik biograficzny, Poznań 1996, s. 249.

⁸³ Sprawozdanie z rozpoczęcia roku seminaryjnego, „Miesięcznik Pasterski Płocki” 17 (1922), nr 9, s. 172 (Biskup A. J. Nowowiejski informuje wówczas zgromadzonych, iż „prawo kanoniczne obejmuje ks. dr Stefan Walczykiewicz”).

⁸⁴ Sprawozdanie z roku seminaryjnego, „Miesięcznik Pasterski Płocki” 14 (1919), nr 4, s. 66.

lata razem z teologią moralną, a w ostatnim roku jako odrębny przedmiot), to jest do czasu powrotu ze studiów rzymskich ks. Waclawa Jezuska, świeżo wypromowanego doktora prawa kanonicznego.

Ks. Waclaw Jezusek (1896-1982), urodzony w Kolnie (woj. białostockie), wyświęcony na kapłana – po zawirowaniach związanych z wybuchem pierwszej wojny światowej – w 1920 roku, po kilku miesiącach pracy wikariuszowskiej w Pułtusk, gdzie przeżył najazd bolszewicki na Polskę, został skierowany przez władzę diecezjalną na dalsze studia do Rzymu, które odbywał latach na 1920-1923. Studiował prawo kanoniczne na uniwersytecie *Apollinaris*, gdzie w 1922 roku uzyskał doktorat (na podstawie rozprawy na temat impotencji jako przeszkody małżeńskiej), odbywając następnie praktykę administracyjną i sądową w Kurii Rzymskiej. Po powrocie do diecezji, jesienią 1923 roku, rozpoczął pracę w kurii diecezjalnej oraz w seminarium duchownym jako profesor prawa kanonicznego; pełnił jednocześnie posługę duszpasterską w zakładzie wychowawczym dla dziewcząt *Aniola Stróża* prowadzonym przez siostry Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia. Okres okupacji niemieckiej spędził w Płocku, a następnie w Warszawie (podczas powstania warszawskiego był zastępczym kapelanem na Mokotowie). W latach 1950-1963 był rektorem seminarium duchownego, wykładając przez szereg lat, poza prawem kanonicznym, również liturgikę (do 1962) i prawo wyznaniowe oraz prowadząc zajęcia z kancelarii parafialnej. Poza pełnieniem urzędu rektora seminarium, pełnił ważne funkcje w kurii diecezjalnej (czterokrotnie będąc wikariuszem generalnym) i w sądzie biskupim, zajmował się ponadto pracą pisarską. Należał do najbliższych współpracowników rządców diecezji w osobach: biskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego, ks. Stanisława Figielskiego (1941-1946), administratora apostolskiego, a następnie biskupa Tadeusza Pawła Zakrzewskiego (1946-1961), biskupa Jana Wosińskiego, administratora apostolskiego (1962-1964), oraz biskupa Bogdana Sikorskiego (1964-1984). Prowadzenie wykładów z prawa kanonicznego znacznie ograniczył w 1970 roku (po mianowaniu profesorem tego przedmiotu ks. Wojciecha Góralskiego), rezygnując z nich definitywnie w roku 1971. Sześć lat później przestał wykładać także prawo wyznaniowe i prowadzić zajęcia z kancelarii parafialnej. Zmarł w Płocku 5 grudnia 1982 roku i tutaj został pochowany⁸⁵.

Obejmując w 1923 roku wykłady z prawa kanonicznego, ks. Waclaw Jezusek, *doctor iuris canonici*, doskonale przygotowany do swojej funkcji, stosował się do dyrektyw wspomnianego wyżej pisma Kongregacji Seminariów i Uniwersytetów z 7 sierpnia 1917 roku oraz do ustaleń zjazdów Związku Zakładów Teologicznych (Sekcja Prawa Kanonicznego). Jak wynika z ustnych relacji jego ówczesnych

⁸⁵ M. M. Grzybowski, Ksiądz Infulat dr Waclaw Jezusek. Profesor Seminarium Duchownego w Płocku (1896-1982), „Miesięcznik Pastorski w Płocku” 75 (1990), nr 7-8, s. 299-310; W. Góralski, Ksiądz Infulat Doktor Waclaw Jezusek (w 55. rocznicę kapłaństwa), „Miesięcznik Pastorski Płocki” 60 (1975), nr 12, s. 461-465; W. Góralski, Ksiądz Profesor Waclaw Jezusek, rektor 1891-1982, w: *Mistrzowie i Nauczyciele. Profesorowie Seminarium Duchownego w Płocku 1965-2000*, pod red. I. Mroczkowskiego, Płock 2001, s. 233-253.

słuchaczy, posługiwał się przede wszystkim Kodeksem Prawa Kanonicznego oraz statutami synodów płockich z 1927 i 1938 roku; korzystał również z podręcznika Fr. Bączkowicza. Był to wykład oparty na systematyce kodeksowej. Swoje zajęcia profesor prowadził na kursach teologicznych: trzecim, czwartym i piątym. Kontynuował je przez 16. lat, aż do brutalnego rozpedzenia przez władze okupacyjne profesorów i seminarzystów, co nastąpiło w dniu 9 grudnia 1939 roku.

2.3. Od roku 1945

Jednym z najpilniejszych zadań, przed którymi stanęła władza diecezjalna (ks. Stanisław Figielski, administrator apostolski), było uruchomienie działalności Wyższego Seminarium Duchownego, kiedy to po stracie obydwu biskupów (A. J. Nowowiejskiego i L. Wetmańskiego) oraz 110. kapłanów i trzech kleryków dotkliwie dawał się odczuć niedobór w szeregach duchowieństwa (ogółem, do 1946 roku ubyło diecezji 153. księży, co stanowiło blisko 40 % stanu kadrowego sprzed wybuchu wojny)⁸⁶. Dzięki usilnym staraniom, przy znaczącym udziale ks. Wacława Jezuska, już w kwietniu 1945 roku rozpoczęły się pierwsze zajęcia dydaktyczne dla dziewięciu seminarzystów; trzy lata później było ich już 59-ciu⁸⁷. Gdy w maju 1946 roku profesorowie i alumni seminarium witali nowego biskupa płockiego w osobie Tadeusza Pawła Zakrzewskiego, seminarium funkcjonowało już swoim normalnym, rytmem⁸⁸. Rosła też systematycznie ilość seminarzystów, osiągając swój szczyt w 1955 roku (157), przekroczony następnie w 1984 roku, kiedy to w murach seminarium kształciło się aż 182 przyszłych kapłanów. Z kolei w dalszych latach liczba ta zaczęła zmniejszać się.

Pierwszym rektorem Wyższego Seminarium Duchownego w okresie powojennym został ks. Feliks Słonicki (1945-1949), a kolejnymi byli: ks. Wacław Jezusek (1950-1963), ks. Marcei Molski (1963-1974), ks. Tadeusz Rutowski (1974-1984), ks. Wojciech Góralski (1984-1986), bp Andrzej Suski (1986-1991), ks. Romuald Jaworski (1991-1999), ks. Ireneusz Mroczkowski (1999-2005), ks. Bogdan Czupryn (2005-2007), ks. Mirosław Kosek (od 2007).

Rozpoczynając w 1945 roku swoje zajęcia z prawa kanonicznego, czy raczej podejmując drastycznie przerwana w tym obszarze na sześć lat swoją aktywność, ks. Jezusek prowadził wykład dla kursu trzeciego (wstęp do prawa kanonicznego, historia źródeł prawa kanonicznego, księga I KPK) w wymiarze 2. godzin tygodniowo oraz dla kursu czwartego i piątego (łącznie) na przemian: jednego roku księgi II i III, w wymiarze 3. godzin tygodniowo, drugiego zaś księgi IV i V, w takim samym wymiarze godzin. W wykładzie posługiwał się własnymi notatkami sporządzonymi na luźnych kartkach formatu zeszytowego, stanowiącymi rodzaj skryptu. Tok wykładu wyraźnie wskazywał, że notatki te, których nigdy nie udo-

⁸⁶ L. Mullerowa, *Diecezja płocka w okresie powojennym*, „*Studia Płockie*” 3 (1975), s. 404.

⁸⁷ Tamże, s. 412.

⁸⁸ Góralski, *Szkic do dziejów*, jw., s. 38.

stępniał słuchaczom, zostały przygotowane w oparciu o podręcznik F. Bączkowi-
cza, wydanie trzecie: z lat 1957-1958.

„Obdarzony wyjątkową pamięcią wykładowca potrafił cytować z pamięci ca-
łe kanony kodeksowe, podając przy tym bezbłędnie ich odnośne numery. Przywo-
ływał też często wybitnych kanonistów, zwłaszcza swojego mistrza z *Apollinaris*
F. M. Cappello, nieocenionego klasyka kanonistyki. Referując daną kwestię, raz
po raz czynił bardzo interesujące dygresje, «wstawki», podawał przykłady (pozy-
tywne i negatywne) pochodzące z jego bogatej «teki» administracyjno-duszpa-
sterskiej oraz sądowej. Bardzo często nawiązywał do statutów synodu płockiego
z 1938 r. jako do obowiązującego wówczas prawa diecezjalnego. Odniesienia czy-
nił także do uchwał synodu plenarnego z 1936 r. Liczne skojarzenia i dygresje
wplatane do wykładu czyniły ten ostatni dość chaotycznym i mało przejrzystym,
za to dodawały mu niezwyklej «barwności», obrazowości i swoistego uroku. Gdy
doda się, że Profesor stojąc na katedrze mówił z ogromnym zaangażowaniem
emocjonalnym, bardzo żywo, ustawicznie gestykulując, podnosząc głos, bacnie
przy tym obserwując reakcje słuchaczy, to nietrudno przyjąć, że takim sposobem
prowadzenia wykładu zniewalał niejako studentów do pilnej uwagi. Nie ulega
wątpliwości, że były to wystąpienia bardzo interesujące, tym bardziej, że Wykła-
dowca nie stronił od kazuistyki. Faktem jest, że wykłady ks. dr. Jezuska miały wy-
miar wychowawczy, ukazując pewien ideał dziekana, proboszcza, wikariusza pa-
rerialnego, a przede wszystkim kapłana»⁸⁹.

„Jako egzaminator ks. Profesor był bardzo trudny: stawiane studentom-klery-
kom kwestie i pytania były formułowane bardzo często niejednoznacznie, co sprawa-
wiało, że niełatwo było domyślić się, o co mu chodziło. Nic też dziwnego, że bar-
dzo dobre, a nawet dobre oceny należały do rzadkości. Podczas egzaminu wiele
też zależało od nastroju Egzaminatora, który był człowiekiem bardzo emocjonal-
nym. Należy jednak podkreślić, iż kierował się on zawsze dobrą intencją, co nie-
trudno było wyczuć, a także – i przede wszystkim – dobrem Kościoła»⁹⁰.

Niemalą rolę odegrał w życiu ks. Jezuska Sobór Watykański II, na którym za-
inicjowano dzieło reformy odnowy prawa kanonicznego, formalnie rozpoczęte
przez papieża Jana XXIII powołaniem do życia 28 marca 1963 roku Papieskiej
Komisji do Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego⁹¹. Uwzględniając postulat De-
kretu soborowego *Optatam totius* (n. 16) z większą jeszcze wyrazistością ukazy-
wał prawo kanoniczne jako wyraz tajemnicy Kościoła i życia kościelnego. W wy-
kładzie poszczególnych ksiąg Kodeksu skrupulatnie uwzględniał wszelkie
enuncjacje Stolicy Apostolskiej wiążące się z daną dziedziną. Trwające zaś prace
Papieskiej Komisji do Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego śledził bardzo wni-
kliwie. Dał zresztą temu wyraz w piśmie z 23 grudnia 1965 roku, w którym prosił
biskupa płockiego o zwolnienie go z obowiązków kurialnych. Zaznaczył w nim:

⁸⁹ Góralski, Ksiądz Profesor Waclaw Jezusek, jw., s. 244-245.

⁹⁰ Tamże, s. 245.

⁹¹ Zob. W. Góralski, Kodyfikacja prawa kanonicznego w Kościele Łacińskim po Soborze
Watykańskim II, Płock 1983, s. 62.

„Pragnę pozostać tylko przy spokojniejszej pracy w seminarium, nauczaniu prawa kan., służyć alumnom swą wiedzą i doświadczeniem, które przy obecnej rewizji Kodeksu prawa kan. ułatwi mi harmonizowanie «nova et vetera»”⁹².

Jak już wspomniano, w 1970 ks. Jezusek „podzielił się” wykładami ze swoim następcą, a w rok później definitywnie zrezygnował z wykładów prawa kanonicznego (seminarium naukowego nie prowadził). Po wojnie zatem wykładał prawo kanoniczne 26 lat, a w sumie 42 lata (nie licząc okresu okupacji).

W 1970 roku biskup Bogdan Sikorski mianował profesorem prawa kanonicznego **ks. Wojciecha Góralskiego**. Urodzony w 1939 roku w Poznaniu, wyświęcony na kapłana w roku 1961, absolwent Wydziału Prawa Kanonicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, w 1965 roku uzyskał na tymże wydziale stopień naukowy doktora nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego na podstawie rozprawy pt. „Kapituła kolegiacka w Pułtusku (powstanie, organizacja prawna, działalność)”, napisanej pod kierunkiem ks. prof. Aleksego Petraniego. Po studiach pracował w kurii diecezjalnej (jako notariusz, a następnie wicekanclerz). W latach 1967-1969 odbywał studia podyplomowe w trzyletnim Studium Administracji Kościelnej, a także w Studium Rotalnym, po czym kontynuował prace w kurii diecezjalnej (jako kanclerz). W 1977 roku otrzymał na wymienionym wyżej wydziale KUL stopień naukowy doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego, na podstawie rozprawy pt. „Kapituła katedralna w Płocku XII-XVI w. Studium z dziejów organizacji prawnej kapituł polskich” i pozostałego dorobku naukowego. Rozpoczął wówczas pracę na tymże wydziale, a od 1996 roku na Wydziale Prawa Kanonicznego Akademii Teologii Katolickiej (od 1999 roku Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie), gdzie kieruje I Katedrą Kościelnego Prawa Małżeńskiego i Rodzinnego. W 1983 roku otrzymał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, a w 1989 – profesora zwyczajnego. W latach 1977-2007 wykładał w seminarium płockim także prawo wyznaniowe, a w latach 1989-1996 prowadził zajęcia z metodologii pracy naukowej. W diecezji i poza nią pełnił poza tym szereg innych funkcji, niektóre z nich pełni nadal.

Rozpoczynając w 1970 roku wykłady z prawa kanonicznego, prowadził je w cyklu dwuletnim dla kursu IV i V (łączonych), omawiając na przemian jednego roku księgę drugą i trzecią KPK, drugiego zaś czwartą i piątą (w wymiarze trzech godzin tygodniowo). Od 1971 prowadził wykład także na kursie trzecim (wstęp do prawa kanonicznego, historia źródeł prawa kanonicznego, księga I KPK) – w wymiarze dwóch godzin tygodniowo. Od 1974 roku prowadzi ponadto seminarium naukowe z prawa kanonicznego (118. uczestników uzyskało stopień magistra teologii – w KUL, ATK i UKSW).

W związku z mianowaniem przez biskupa Zygmunta Kamińskiego (1984-1999) nowych profesorów prawa kanonicznego – w osobach ks. Sławomira Nasiorowskiego (w 1991 roku), a następnie ks. Tadeusza Kozłowskiego (w 1996 roku) – nastąpiła znacząca zmiana w systemie prowadzenia zajęć z wymienionego

⁹² ADP, Ks. Wacław Jezusek (teczka personalna), bez sygn.

przedmiotu, polegająca na rozłączeniu kursów czwartego i piątego. Od 1991 roku ks. Góralski przestał wykładać na kursie trzecim (wstęp do prawa kanonicznego, historia źródeł prawa kanonicznego, księga I KPK z 1983 roku) oraz w drugim semestrze na kursie czwartym (księga III, księga IV z wyjątkiem sakramentu małżeństwa i księga V KPK). Wykładał więc odtąd w pierwszym semestrze na kursie czwartym (księga II KPK) oraz na kursie piątym (w pierwszym semestrze: sakrament małżeństwa, w drugim zaś księga VI i księga VII KPK). Po osiągnięciu zaś przez ks. Góralskiego wieku emerytalnego, od 2009 roku wymienione zajęcia w pierwszym semestrze na kursie czwartym przejął ks. Mirosław Kosek, kolejny profesor prawa kanonicznego.

Prowadząc w pierwszej fazie swojej profesury wykłady pod rządami KPK z 1917 roku, gdy prace kodyfikacyjne systematycznie posuwały się naprzód, ks. Góralski opierał się wprawdzie na tymże Kodeksie, jednak szeroko nawiązywał do kierunków proponowanych przez kodyfikatorów zmian. W prowadzeniu wykładu poszedł za swoim poprzednikiem, korzystając ze sporządzonych przez siebie notatek poczynionych „na bazie” podręcznika ks. Franciszka Bączkowicza). Stosując się do poleceń Okólnika Kongregacji Wychowania Katolickiego z 2 kwietnia 1975 roku⁹³, zwracał uwagę na wymiar duszpasterski prawa kanonicznego, akcentując zasady i normy mające częstsze zastosowanie w praktyce. Gdy chodzi zaś o wymiar godzin wykładów oraz program nauczania, uwzględniał obowiązującą wówczas *Ratio studiorum*, stanowiącą element zatwierdzonego 10 listopada 1977 roku przez Kongregację Wychowania Katolickiego dokumentu *Zasady formacji kapłańskiej w seminariach duchownych w Polsce*⁹⁴.

Po promulgowaniu w 1983 roku nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego wykładowca oparł swoje wykłady na normach tego zbioru, zwracając uwagę na zmiany wprowadzone w stosunku do KPK z 1917 roku. Seminarzyści otrzymali znaczną pomoc w postaci łatwo dostępnych podręczników ks. Edwarda Szafrrowskiego: *Podręcznik prawa kanonicznego* (tt. 1-2, Warszawa 1985; tt. 3-4, Warszawa 1986) oraz ks. Tadeusza Pawluka: *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II* (t. 1, Olsztyn 1985; t. 2, Olsztyn 1986; t. 3, Olsztyn 1984; t. 4, Olsztyn 1990); zasadniczo preferowany był podręcznik Szafrrowskiego. Poza tym alumni obowiązani byli do zapoznania się ze wskazanymi im – na początku każdego semestru – lekturami w postaci wybranych artykułów z czasopism kanonicznych. Ze znajomości tych lektur składali kolokwia. Gdy chodzi o prawo małżeńskie, to ks. Góralski przygotował na potrzeby seminarzystów własny podręcznik pt. *Kościelne prawo małżeńskie* (Płock 1987; wyd. drugie, uzupełnione: Warszawa 2006). Jako pomoc zaś do wykładu księgi II KPK (Lud Boży) opracował podręcznik pt. *Lud Boży. Kościelne prawo osobowe* (Częstochowa 1996).

Gdy w związku z ukazaniem się 19 marca 1985 roku nowego wydania przez Kongregację Wychowania Katolickiego *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotum*

⁹³ „Communications” 7 (1975), nr 1, s. 12-17.

⁹⁴ Zob. *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, Częstochowa 1999, s. 30.

talis oraz uchwaleniem przez Konferencję Episkopatu Polski Zasad formacji kapłańskiej w seminariach duchownych w Polsce, zatwierdzonych przez wymienioną dykasterię 26 sierpnia 1999 roku, obejmujących m.in. nową *Ratio studiuorum*, wymiar godzin prawa kanonicznego został znacznie zmniejszony (w wymiarze tygodniowym obowiązywały odtąd: 1 godzina na kursie III oraz po 2. godziny na kursach IV i V)⁹⁵, wykładowcy tego przedmiotu (oprócz ks. Góralskiego prawo kanoniczne wykładał wówczas także ks. Tadeusz Kozłowski) stanęli przed nielatwym zadaniem dostosowania „tempa” wykładu (oraz wprowadzonych wówczas ćwiczeń) do niewiele zmniejszonego ilościowo obszaru wskazanych w *Ratio* tematów. Wymagało to znacznego przebudowania treści wykładu oraz obmyślenia przedmiotu i formy wprowadzonych ćwiczeń.

Jak już wspomniano wyżej, kolejnym profesorem prawa kanonicznego w płockim seminarium został w 1991 roku **ks. Sławomir Nasiorowski**, mianowany przez biskupa Zygmunta Kamińskiego. Urodzony w 1953 roku w Ełku, wyświęcony na kapłana w 1978 roku, po dwóch latach pracy wikariuszowskiej w Żurominie, w latach 1980-1983 studiował prawo kanoniczne na Wydziale Prawa Kanonicznego i Świeckiego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, a następnie – w latach 1984-1988 – kontynuował swoje studia w Rzymie. W 1988 roku uzyskał na wymienionym wydziale KUL stopień naukowy doktora nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego, na podstawie rozprawy pt. „«List pasterski» kard. Bernarda Maciejewskiego” (została opublikowana w 1992 roku w Lublinie), napisanej pod kierunkiem ks. prof. Wojciecha Góralskiego. Od 1988 roku pracował w kurii diecezjalnej (jako notariusz), a latach 1991-1996 w seminarium duchownym, pełniąc funkcję wicerektora. Był także ekonomem diecezjalnym. W latach 1990-1996 wykładał prawo kanoniczne na macierzystym wydziale KUL. W 1996 roku został powołany do pracy w Nuncjaturze Apostolskiej w Polsce, a w roku 2001 – do pracy w Sekretariacie Stanu Jego Świątobliwości.

Zajęcia z prawa kanonicznego ks. Nasiorowski prowadził w seminarium duchownym przez blisko sześć lat (1991-1996), wykładając na kursie trzecim (wstęp do prawa kanonicznego, historia źródeł prawa kanonicznego, księga I KPK – w wymiarze dwóch godzin tygodniowo) oraz na kursie czwartym (księgi III, IV – w wyjątkiem małżeństwa, oraz V – w wymiarze trzech godzin tygodniowo w semestrze drugim).

Ks. Tadeusz Kozłowski otrzymał nominację na profesora prawa kanonicznego z rąk biskupa Zygmunta Kamińskiego w 1996 roku, po odejściu z seminarium ks. Sławomira Nasiorowskiego. Urodzony w 1956 roku w Golubiu-Dobrzyniu, po przyjęciu w 1983 roku święceń kapłańskich był dwa lata wikariuszem w parafii Żuromin, po czym – w latach 1985-1989 odbywał studia prawa kanonicznego na Wydziale Prawa Kanonicznego i Świeckiego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W latach 1989-1996 pracował w kurii diecezjalnej (jako notariusz). W roku 1995 uzyskał na wspomnianym wydziale KUL stopień naukowy dokto-

⁹⁵ Zob. tamże, s. 185-189.

ra nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego, na podstawie rozprawy pt. „Synod płocki z 1733 roku. Studium historyczno-prawne”, napisanej pod kierunkiem ks. prof. Wojciecha Góralskiego. W 1996 roku rozpoczął pracę w seminarium duchownym, pełniąc do 2005 roku funkcję wicerektora. W 2006 roku został wikariuszem sądowym pomocniczym w sądzie biskupim, a w rok później wikariuszem sądowym. Oprócz prawa kanonicznego prowadzi w seminarium ćwiczenia z kancelarii parafialnej.

Prowadząc od 1996 roku zajęcia z prawa kanonicznego, ks. Kozłowski wykłada na kursie trzecim (wstęp do prawa kanonicznego, historia źródeł prawa kanonicznego, księga I KPK – w wymiarze jednej godziny tygodniowo) oraz na kursie czwartym (księgi III, IV – z wyjątkiem małżeństwa, oraz V – w wymiarze dwóch godzin tygodniowo w semestrze drugim).

Seminarium duchownemu przybył w 2009 roku nowy profesor prawa kanonicznego w osobie **ks. Mirosława Koska**. Urodzony w 1967 roku w Żurominie, wyświęcony na kapłana w roku 1992, pracował najpierw jako wikariusz w parafii św. Michała Archaniola w Płońsku, a następnie – w latach 1993-1977 odbywał studia z zakresu prawa oraz prawa kanonicznego (dwa kierunki studiów) na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, uwieńczone zdobyciem stopnia magistra prawa oraz magistra i licencjata prawa kanonicznego. W latach 1997-1999 odbywał dalsze studia w Rzymie, a następnie znów w Lublinie (1999-2000). W roku 2000 otrzymał na wymienionym wydziale KUL stopień naukowy doktora nauk prawnych w zakresie prawa, na podstawie rozprawy pt. „Podatek kościelny w niemieckim systemie prawnym”, napisanej pod kierunkiem ks. prof. Józefa Krukowskiego. Przez kilka miesięcy pracował jako wikariusz w parafii katedralnej. W latach 2001-2005 był dyrektorem Biura Sekretarza Generalnego Konferencji Episkopatu Polski w Warszawie. W tym okresie podjął jednocześnie zajęcia na Wydziale Prawa (następnie Prawa i Administracji) Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, gdzie jest adiunktem w Katedrze Prawa Rodzinnego i Nieletnich. W roku 2007 biskup płocki Piotr Libera mianował ks. Koska rektorem seminarium duchownego, Objął wówczas wykłady z prawa wyznaniowego.

Od roku 2009 ks. Kosek wykłada również prawo kanoniczne – na kursie IV, semestr I (księga II KPK), w wymiarze dwóch godzin tygodniowo.

W okresie zatem prowadzenia seminarium płockiego przez księży diecezjalnych profesorami prawa kanonicznego byli: ks. Franciszek **Grabowski** (1862-1874), ks. Wincenty **Petrykowski** (1874-1890), ks. Piotr **Dmochowski** (1890-1893), ks. Adolf Piotr **Szelażek** (1893-1918), ks. Adam Wiktor **Pęski** (1918-1919), ks. Stefan **Walczykiewicz** (1919-1923), ks. Wacław **Jezusek** (1923-1971), ks. Wojciech **Góralski** (od 1970), ks. Sławomir **Nasiorowski** (1991-1996), ks. Tadeusz **Kozłowski** (od 1996), ks. Mirosław **Kosek** (od 2009).

3. Zakończenie

Nauczanie prawa kanonicznego w płockim seminarium duchownym na przestrzeni trzech stuleci odbywało się zgodnie z przyjętymi regułami obowiązującymi w poszczególnych okresach funkcjonowania tego rodzaju instytucji.

W okresie prowadzenia seminarium przez misjonarzy (1717-1865) prawo kanoniczne uwzględniano początkowo w wykładach teologii moralnej, co wynikało przede wszystkim z traktowania w XVIII wieku teologii moralnej jako dyscypliny teologiczno-prawnej. Powszechnie używanym wówczas w seminariach podręcznikiem było dzieło (*Institutiones*) misjonarza, ks. Piotra Jacka Śliwickiego, wydane w 1765 roku, stanowiące poprawioną wersję znanego podręcznika teologii dogmatycznej i moralnej Piotra Colleta.

Za znaczący moment w ewolucji nauczania seminaryjnego należy uznać reformę biskupa Michała Jerzego Poniatowskiego z 1774 roku, kiedy to wśród nowo wprowadzonych do programu przedmiotów znalazło się – zapewne za sprawą wybitnego kanonisty Krzysztofa Żurawskiego – prawo kanoniczne. Wyodrębnione z teologii, stało się wówczas samodzielnym przedmiotem, uznanym przez światłego rządcę diecezji, obok teologii, za dyscyplinę wiodącą wśród pozostałych nauk, a Dekrety Grzegorza IX urosły do rangi podstawowego narzędzia w studium *ius canonicum*, rozłożonego na trzy lata. Jako podręcznik do prowadzenia wykładów zarekomendowane zostało dzieło Wita Pichlera *Summa jurisprudentiae*, a komentarze innych autorów miały stanowić jedynie pomoc uzupełniającą.

Upowszechnienie się w Królestwie Polskim traktowania prawa kanonicznego jako odrębnego przedmiotu w studiach seminaryjnych napotkało jednak na niemałe trudności w docieraniu do źródeł prawa, to zaś skłaniało tak nauczających, jak i seminarzystów do korzystania z podręczników o rozbudowanym wykładzie obowiązujących norm prawnych oraz jurysprudencji administracyjnej i sądowej Kurii Rzymskiej. Od 1836 roku w seminarium płockim obowiązywał rekomendowany przez Radę Wychowania Publicznego podręcznik G. V. Graviny oraz księga uchwał *Tridentinum*.

Okres prowadzenia seminarium przez misjonarzy znamionuje brak dostatecznej ilości kadry nauczającej i związane z tym zjawisko częstej rotacji personalnej w odniesieniu do wykładanych przedmiotów: niekiedy jeden i ten sam profesor prowadził wykłady z zakresu aż trzech podstawowych przedmiotów: teologii dogmatycznej, teologii moralnej i prawa kanonicznego.

Nowy okres w dziejach seminarium płockiego, powierzonego już księżom diecezjalnym, rozpoczynający się za biskupa Wincentego Teofila Popiela, po połączeniu seminariów płockiego i pułtuskiego, pozwolił w 1870 roku administrującemu diecezją ks. Wincentemu Orzeszkowskiemu dokonać reformy studiów seminaryjnych w oparciu o uchwałę sesji profesorów. W tym też czasie pojawia się w seminarium w pełni wykwalifikowany profesor prawa kanonicznego, ks. Wincenty Petrykowski (1874). Niemałe znaczenie miało także wprowadzenie do programu nauczania nowego, popularnego podręcznika, jakim było *Compendium* S. Aichnera.

Znaczne ożywienie w nauczaniu seminaryjnym, w tym prawa kanonicznego, które nastąpiło za biskupa Michała Nowodworskiego (wprowadził w 1895 roku szósty rok studiów), wyrażające się m.in. w zatrudnianiu coraz to nowych profesorów, znacząco przyczyniło się do dalszego poprawienia statusu prawa kanonicznego wśród wykładanych w seminarium dyscyplin. W 1893 roku wykłady obejmuje ks. Adolf Piotr Szelażek, pierwszy doktor prawa kanonicznego w dziejach uczelni. Odchodząc od podręcznika Aichnera i wprowadzając *Institutiones J. Laurentiusa* przyczynia się do ożywienia bliskiej sobie dyscypliny.

Kolejną cezurę w dziejach nauczania w plockim seminarium prawa kanonicznego stanowi rok 1918. Zarówno nowe warunki funkcjonowania tej uczelni w niepodległej Polsce, jak i wejście w życie Kodeksu Prawa Kanonicznego sprzyjają dalszemu umacnianiu się pozycji prawa kanonicznego jako jednej z głównych dyscyplin przewidzianych w programie studiów seminaryjnych. Wysiłki podejmowane na zjazdach Związku Zakładów Teologicznych (Sekcja Prawno-Kanoniczna), zmierzające do nadania prawu kanonicznemu właściwej rangi w formacji seminarzystów, a także do właściwego przygotowania wykładowców tego przedmiotu, owocują dbałością biskupów o tak doniosły obszar kształcenia przyszłych duszpasterzy. Kierując się wskazaniem owych zjazdów, a przede wszystkim dyrektywami Stolicy Apostolskiej z 1917 roku, profesorowie seminarium plockiego, podobnie jak innych seminariów, opierają odtąd swoje wykłady na Kodeksie jako podstawowym podręczniku, uwzględniając także prawo partykularne. W staraniach o właściwy poziom nauczania seminaryjnego, także w zakresie prawa kanonicznego, niepoślednią rolę odgrywa osoba światłego, zajmującego się także nauką, biskupa plockiego, Antoniego Juliana Nowowiejskiego. Wdrożony w tym okresie do „obiegu seminaryjnego” podręcznik ks. Franciszka Bączkowicza – jako przystępny komentarz do kanonów kodeksowych – staje się cennym źródłem wiedzy kanonistycznej dla wielu pokoleń alumnów.

Po drastycznym zamarceniu życia Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku spowodowanym agresją najeźdźcy hitlerowskiego, już w 1945 roku instytucja ta rozpoczyna swoją działalność, w tym prowadzenie zajęć z prawa kanonicznego. Niezmordowany od 1923 roku wykładowca tej dyscypliny, tak bardzo w niej rozmiłowany, ks. Wacław Jezusek, z niezmiennym zapałem kontynuuje swoje zajęcia, przygotowując przyszłych kapłanów do ich przyszłych zadań duszpasterskich. Po Soborze Watykański II, stosując się do wskazań Dekretu *Optatam totius*, uwzględnia w swoim wykładzie to wszystko, ku czemu wówczas zaczęło się otwierać ustawodawstwo Kościoła, a przede wszystkim sam Kościół.

Rozpoczęty po Soborze proces rewizji i odnowy prawa kanonicznego, owocujący coraz to nowymi dokonaniem Papieskiej Komisji do Rewizji KPK, a w końcu promulgowaniem w 1983 roku przez papieża Jana Pawła II nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego, postawił przed ks. Jezuskiem, a potem przed jego następcami doniosłe zadanie. Trafnie, jak się wydaje, określił je wybitny kanonista tamtego okresu, ks. Edward Szafrowski: „Przed najtrudniejszym jednak zadaniem w związku z promulgacją nowego Kodeksu stanęli ci kanoniści, którym został po-

wierzony przez biskupa diecezjalnego bądź wyższego przełożonego zakonnego obowiązek prowadzenia wykładów z prawa kanonicznego w seminarium duchownym. Kanoniści seminaryjni stanęli nie tylko wobec konieczności szybkiego poznania nowego prawa kanonicznego, ale też wobec problemu formacji kanonistycznej alumnów w duchu nowych założeń. Przeprowadzenie tej formacji to proces trudny, wymagający zarówno wiedzy, jak i doświadczenia. Proces formacji kanonistycznej w seminarium duchownym obejmuje nie tylko systematyczne przekazanie podstawowej wiedzy z zakresu obowiązującego prawa kościelnego, lecz także złożone wysiłki wykładowcy, aby alumni poznali istotę, autorytet i potrzebę tego prawa oraz nauczyli się praktycznie je stosować zgodnie z wolą Kościoła⁹⁶.

SOMMARIO

L'autore presenta la storia dell'insegnamento di diritto canonico nel Seminario Maggiore di Płock negli anni 1710-2010, cioè dalla sua fondazione fino ad oggi. Dopo aver riferito gli inizi del Seminario, eretto dal vescovo di Płock Ludwik Bartłomiej Załuski (dalla fondazione del vescovo ausiliare di Chełmno Kazimierz Szczuka), si ferma sulle due principali tappe del suo sviluppo storico. All'inizio si riferisce dunque al periodo in cui il Seminario era stato diretto dai missionari di S. Vincenzo (1717-1865), inoltre presenta questa istituzione nel periodo dopo l'anno 1865, cioè da quando il Seminario è diretto dai sacerdoti diocesani.

Presentando l'insegnamento di diritto canonico nel seminario, l'autore si occupa dei professori di questa disciplina, dei seminaristi, del programma degli studi e dei manuali usati nello studio dei futuri sacerdoti.

⁹⁶ E. Szaftrowski, Formacja kanonistyczna w seminarium duchownym, „Prawo Kanoniczne” 27 (1984), nr 3-4, s. 3.